

TİDİSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of Turk & Islam World Social Studies

**Tarihte Müşriklerin Peygamberleri
Delilikle Suçlamalarına Dair Analitik Bir
Bakış (Hûd Sûresi 54. Ayet Örneği)**

**Comments on the Polytheists Accusing the
Prophets of Insanity in History (Example of
Surah Hud, Verse 54)**

Hacı ÇİÇEK*

Geliş/Submitted: 28.01.2025

Kabul/Accepted: 25.03.2025

Citation / Atıf

Çiçek, H. (2025). Tarihte müşriklerin peygamberleri delilikle suçlamalarına dair analitik bir bakış (Hûd sûresi 54. ayet örneği). *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (44), 245-266.

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Article Information:

Research Article

10.29228/TIDSAD.80630

This article was checked by Intihal.net. Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.

This article is under the Creative Commons license. Bu makale Creative Commons lisansı altındadır.

* Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, hcicek02@hotmail.com

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Öz: Peygamberler, gönderildikleri toplum veya kavimleri tarafından tanınan kimselerdir. Hatta birçoğu, peygamberlik öncesi toplumlarınca danışılan şahsiyetlerdir. Onlar, kendilerine verilen insanları aydınlatma görevini üstlendikten sonra birçok iftira ve hakarete uğramışlardır. Neredeyse her dönemde gönderildikleri toplumun yöneticileri tarafından beyinsizlik ve yalancılıkla itham edilmişlerdir. İnsanlar, örf adetlerine müdahale eden peygamberleri, tanrıları tarafından çarpıldıkları ve aklını başından aldıkları gibi suçlamalara maruz bırakmışlardır. Kur'ân, söz konusu peygamberlerin bazılarını anmış bazılarını ise anmamıştır. Kur'ân'ın söz ettiği peygamberlerden başta Hz. Peygamber olmak üzere Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. İbrahim, Hz. Lut ve Hz. Mûsâ'yı saymak mümkündür. Söz konusu itham ve iftiralar, bazen peygamberlerin en yakınından kaynaklanmıştır. Bu noktanın irdelenmesi, oldukça önem arz etmektedir. Buna Hz. Nûh'un eşi ve oğlu, Hz. İbrahim'in babası, Hz. Lut'un eşi ve Hz. Peygamber'in amcası örnek olarak verilebilir. Aslında peygamberlere güç gelen olay, dışarıdan daha çok, aile bireylerinden ve yakın akraba çevresinden gelen iftira ve suçlamalardır. Bu tür iftira ve ithamların, peygamberler ile sınırlı kaldığı söylenemez. Peygamberlerin misyonlarını üstlenen kişilere de her zaman aynı ithamlar yakıştırılmıştır. Kur'ân, belli bir zamanla sınırlı olmadığına göre onun ilke ve prensiplerini seslendiren kimselere de aynı iftiraların yapılması doğaldır. Bu çalışmada Hûd Sûresi 54. ayet bağlamında tarihte müşriklerin peygamberleri delilikle suçlamalarının arka planını irdeleme amaçlanmıştır. Suçlamaların, birçok amaca yönelik olduğu tespit edilmiştir. Ayet, bu açıdan olayı gündeme getirdiğinden dolayı ele alınmış, ona dair müfessirlerin yorumları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Allah, Kur'ân, peygamberler, delilik.

Abstract: Prophets are recognised by the society or people to whom they are sent. Many of them were even consulted by their societies before their prophethood. They were subjected to many slanders and insults after they took on the task of enlightening people. In almost every period, they were accused of stupidity and falsehood by the rulers of the society to which they were sent. People have been subjected to accusations that the prophets who interfered with their customs and traditions were distorted by their gods and that they had lost their minds. The Qur'ân has mentioned some of these prophets and not others. Among the prophets mentioned in the Qur'ân, it is possible to count Prophet Noah, Hûd, Abraham, Lot and Moses. These accusations and slanders sometimes originated from those closest to the prophets. It is very important to examine this point. The wife and son of Prophet Noah, the father of Prophet Abraham, the wife of Prophet Lot and the uncle of Prophet Mohammad can be given as examples. In fact, the events that were difficult for the prophets were slander and accusations from family members and close relatives rather than from outside. It cannot be said that such slander and accusations are limited to prophets. The same accusations have always been levelled against those who undertook the mission of the prophets. Since the Qur'ân is not limited to a certain period of time, it is natural that the same slanders are made against those who vocalise its principles and principles. This study aims to examine the background of the polytheists' accusations of the prophets of insanity in the context of verse 54 of Surah al-Hud. It was determined that the accusations were aimed at many purposes. The verse has been discussed from this point of view because it brings the issue to the agenda, and the interpretations of the commentators on it have been evaluated.

Keywords: Tafsir, Allah, The Qur'ân, prophets, madness.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, beşeriyetin en kutlu kişileri olan peygamberlerin, risâlet öncesinde gönderildikleri toplumları tarafından tanınan¹, akîl kabul edilen, kavimleriyle aynı dili konuşan, aynı rengi paylaşan², çarşı pazarlarda dolaşan³, bireysel veya toplumsal bir sorun olduğunda kendilerine danışılan kimseler olduğunu bildirmiştir.⁴

Peygamberlerin, birçok noktada ortak özelliklere sahip olmalarının yanı sıra, sosyal ilişkiler ve davet noktasında da ortak paydaları olduğu söylenebilir. Örneğin, davetleri sürecinde Allah'ın dışında hiçbir kimseden ücret istemediklerini alenen bildirmeleri, bunlardan biridir.⁵ Konumları bu merkezde iken risâlet görevleri başladıktan ve toplumlarını vahiyle uyardıklarından itibaren en şiddetli sıkıntı ve baskılara maruz kalmış; bazıları yurtlarından sürülmüş, bazıları ise şehit edilmiştir.⁶

Toplumlarına karşı beşeriyetin en duyarlı ve sorumlu şahsiyetleri olan peygamberler kadar sıkıntıya maruz kalan başka bir insan grubu neredeyse yoktur. Onların bir kısmı dışarıda, çarşı pazarda fizikî baskılara uğramış, bir kısmı ise ailesinden ve yakın akraba çevresinden manevî/psikolojik mobbinglere maruz kalmıştır.⁷

¹ el-Bakara 2/146; el-En'âm 6/20. Örneğin Kur'ân-ı Kerim, inkârcıların Hz. Peygamber'i, çocuklarını tanıdıkları gibi tanıdıklarını haber vermiştir. Bkz. Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi', *et-Tefsîr* (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, H/1419), 2/47; Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'azîm* (Riyâd: Mektebetü Nazzâr Mustafa el-Bâz, H/1419), 1/255. Hatta Yahudi bilginlerden Abdullah b. Selam (ö.43/664), Hz. Peygamber'i, öz oğlundan daha çok bilip tanıdığını itiraf etmiştir. Bkz. Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdülcabbâr es-Sem'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân* (Riyâd: Dârü'l-Vatan, 1997), 1/153; Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesud el-Begavî, *Meâlimu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrût: Dârü lhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 1420), 1/180; Ebû'l-Kâsım Mahmûd ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidi't-tenzîl ve uyûni'el-ekâvil fî vucûhi't-te'vîl* (Beyrût: Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1987), 1/204.

² İbrahim 14/4.

³ el-Furkân 25/7, 20.

⁴ Kavminin Hz. Salih'e "Sen, bundan önce içimizde kendisine ümit bağlanan biriydin. Şimdi babalarımızın taptığı şeylere tapmaktan bizi engellemeye mi kalkıyorsun?" demesi, buna bir örnektir. Bkz. *Kur'ân Yolu Meâli*, haz. Komisyon (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), Hûd 11/62.

⁵ el-En'âm 6/90; Hûd 11/29, 51; el-Furkân 25/57; eş-Şu'arâ 26/109, 127, 145, 164, 180; Sâd 38/86; eş-Şûrâ 42/23. Peygamberlerin, ümmetlerinden hiçbir ücret istememeleri, onların samimiyet ve ihlaslarından kaynaklanmış olup dedikleri ise tamamen halis nasihatlerdir; çünkü sıdk ve ihlas, nübüvvet ve nasihatın birinci şartı durumundadır. Bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 4/2791.

⁶ el-Bakara 2/91; Âl-i İmrân 3/112; el-Enâm 6/93; el-A'râf 7/82; Neml 27/56.

⁷ Mekke müşrikleri, özellikle davet öncesinde Hz. Peygamber'in emin kimse olduğunu her defasında itiraf ediyorlardı. Hz. Peygamber, bir sabah vakti Safâ Tepesi'nde Mekkelileri alenen İslam'a davet ettiğinde, herkesten önce amcası Ebû Leheb, kendisine en ağır şekilde tepki göstermiş, beddua etmişti. Bu olay üzerine Ebû Leheb'in helak olacağını haber veren (Mesed/Tebbet 1-5) sûresi nazil olmuştur. Bkz. İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi'ü'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân* (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 19/407, 24/675; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrût: Dârü lhyâu't-Türâsi'l-'Arabî, 2002), 10/323; Sem'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 6/298.

Kimisi babası tarafından ölümle tehdit edilmiş⁸, kimisi hanımı tarafından inkâr edilmiş⁹, kimisi de biyolojik çocuğu tarafından yalanlanmış¹⁰. Peygamberler, kavimlerinin yanlış algı ve tasavvurlarını eleştirdiğinde, memlekete vaziyet eden mele' ve mütrefin grubu tarafından inanç ve tanrılarına sövmekle itham edilmişlerdir¹¹

Kur'ân'da, tarihi süreçte müşriklerin peygamberleri delilik, akılsızlık ve cahillikle itham ettiklerine dair haber veren en çarpıcı ayet "Biz 'tanrılarımızdan biri seni fena çarpmış' demekten başka bir söz söyleyemeyiz! Hud dedi ki: "Ben, Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olunuz ki ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım"¹² mealindeki ayet olduğu söylenebilir. Bu itibarla çalışmada ele alınan konu, sözü edilen ayet çerçevesinde tarihte müşrik birey ve toplumların, peygamberleri delilik ve mecnunlukla itham etmelerindeki karakteristik özelliklerini analiz etmek, değerlendirmektir. Çalışma, bir yönüyle peygamberlerin davet misyonunu yüklenenlerin, psikolojik bağlamda moral sahibi olmalarının önemine dikkat çekme amacını taşıdığı söylenebilir. Çünkü topluma vaziyet eden, bireysel ve toplumsal düzeyde çıkarlarını esas alan, elit tabakadan sayılan mele' ve mütrefin'in statülerine dokunulduğunda fevran etmeleri her dönemde olagelmıştır.

1. 'A-R-V Kelimesinin Etimolojik Tahlili

عَرَاءُ / 'A-r-v fiilinden türemiş olan العَرَاءُ / el-'Arâ kelimesi, hiçbir ağaç ve nesnenin bulunmadığı ıssız, uçsuz bucaksız boşluk demektir.¹³ Çıplak ve anadan doğma anlamına gelen üryan kelimesi de adı geçen fiilin bir türevidir.¹⁴ العَرَاءُ / 'Arâ, duvarı veya sütresi olmayan mekândır. Kendisiyle develerin bağlanıldığı ağaca da العُرْوَةُ / 'urve denir.¹⁵ Bu nedenle ayette فَتَبَدَّنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ Hz. Yûnus'a dair "Biz, onu hasta bir halde açık/ıssız bir yere attık" denmiştir.¹⁶

اِعْتَرَا / 'I'tirâ, hastalık, üzüntü ve kişiye olumsuz bir şeyin isabet etmesi anlamına gelmektedir. Mesela kavminin vahye aykırı örf ve adetlerine karşı çıkan Hz. Hûd'a اِعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ "tanrılarımızdan biri senin aklını almış" şeklinde gösterdiği tepki, bu fiil ile seslendirilmiştir.¹⁷ Söz konusu fiilin ism-i faili مُعْتَرَى / mu'teri, ism-i

⁸ Meryem 19/46.

⁹ et-Tahrîm 66/10.

¹⁰ Hûd 11/43.

¹¹ Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Neseî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl* (Beyrût: Dârü'l-Kelim et-Tayyib, 1998), 2/67.

¹² Hûd 11/54.

¹³ Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf el-Endelüsî, *Tuhfetü'l-erîb bimâ fi'l-Kur'ân mine'l-garîb*, thk. Semîr el-Meczûb (Beyrût: el-Mektebü'l-İslâmî 1983), 234. Kur'ân'da cennette acıkmamanın olmayacağı ve çıplak kalınmayacağı vurgusu, bu fiil ile yapılmıştır. Bkz. (Tâhâ 20/118).

¹⁴ Abdullah Yeğin, *İslâmî-İlmî-Edebî- Felsefî Yeni Lügat* (İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1973), 744.

¹⁵ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât* (Dımaşk: Dârü'l-Kalem, H/1412), 563.

¹⁶ es-Sâffât 37/145.

¹⁷ Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Tefsîrü'l-Mâtürîdî -Te'vîlâtü Ehli's-sünne-* (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005), 6/145.

mefulü ise مُعْتَرَى / *mu'tera* vezninde gelir.¹⁸

Hız. Hûd'un kavmi, kayalardan ve taşlardan yontulma ilahlarının gazaba geldiğini, Hız. Hûd'un onların aleyhinde konuşması nedeniyle aklını yitirdiğini; dolayısıyla deli divaneye döndüğünü iddia etmiştir.¹⁹ Bu davranış biçimi, neredeyse bütün müşrik toplumların ortak paydası olmuştur. Nitekim ne zaman onlara "Allah'tan başka ilah yoktur" denilse, küstahlık edip kibre kapıldıkları; tepkileri ise "cinlere kapılmış bir şairin sözüyle ilahlarımızı mı bırakacağız?" demek olmuştur.²⁰

2.A-R-V Kelimesine Eşanlamlı Diğer Sözcükler

2.1.Mecnûn/مَجْنُونٌ

Mecnûn kelimesi c-n-n fiilinden türemiş bir sözcüktür. *Mecnûn* ismi ise aşk derdiyle hoş olarak cinlenmiş, cinnet geçirmiş, akli melekelerini yitirmiş kimse demektir.²¹ Toplumlar, kendilerini uyaran peygamberleri "cinnet geçirmiş mecnûnlar" olarak itham etmişlerdir.²² Bazı ayetlerde hiçbir peygamberin, söz konusu ithamdan kurtulamadığı vurgusu vardır.²³

Bazı görüşlere göre cennet de kendini kaybetmek, hayrete düşmek, çılgına dönmek manasına gelen c-n-n fiilinden türediği yönündedir. Sık ağaçlarla kaplı olduğundan Arapçada bahçeye *cennet* adı verilmiştir.²⁴

Lügavî anlamda ele alındığında c-n-n fiili, insanların gözüne görünmeyen, gizli kalan her şey ve her durum için kullanılır.²⁵ Örneğin karanlıkta da göz, önündeki nesne ve objeleri açık bir şekilde fark edemediğinden ayette karanlığın çökmesi ve gece karanlığının zifiri tona dönüşmesi için de جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ "*Cenne aleyhi'l-leylü*" diye vurgu yapılmıştır.²⁶ Toprak atılıp naaşı gizledikten ötürü kabre²⁷; cenazeyi

¹⁸ Ahmed Muhtâr Abdülhamîd Ömer, *Mü'cemü'l-lügati'l-'Arabiyye el-muâsıra* (Kâhire: Alemü'l-Kütüb, 2008), 2/1490.

¹⁹ Bkz. Muhammed Ali Şevkânî, *Fethü'l-kadîr* (Dımaşk: Dârü İbn Kesîr, 1993), 2/573.

²⁰ es-Sâffât 37/35-36.

²¹ Ebû Abdurrahmân Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'Ayn* (Beyrût: Dârü Mektebeti'l-Hilâl, ts.), 6/21.

²² Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'ânî'l-Kerîm* (İstanbul: el-Matbaatü'l-İslâmiyye, 1982), 180.

²³ ez-Zâriyât 51/52; el-Kamer 54/9.

²⁴ İsfahânî, *Müfredât*, 203; Ahmed Muhtâr Abdülhamîd Ömer, *Mü'cemü'l-lügati'l-'Arabiyye el-muâsıra* (Kâhire: Alemü'l-Kütüb, 2008), 1/407.

²⁵ Bkz. Taberî, *Câmi'ü'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*, 11/479; Ahmed Muhtâr Abdülhamîd Ömer, *Mü'cemü'l-lügati'l-'Arabiyye el-muâsıra*, 1/407.

²⁶ el-En'âm 6/76.

²⁷ Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib b. el-Muhâribî İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 2/312; Şihâbüddîn Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-sebi'l-mesânî* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, H/1415), 14/50; Ebû'l-Hasan Ali b. İsmâîl b. Sîde el-Mürsî, *el-Muhassas* (Beyrût: Dârü lhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 1996), 2/78, 4/342.

içine alıp sakladığından kefene de “*el-cenen*” denmiştir.²⁸

Türkçe meallerde peygamberlere isnat edilen “*mecnûn*” kelimesine “bir deli”²⁹, “öğretilmiş bir deli”³⁰ şeklinde anlamlar verilmiştir.

2.2.Sefih/سَفِيه

Arapçada سَفِيه / s-f-h fiilinden türemiştir. سَفِيه /sefiḥ sözcüğü ise malvarlığını düşünmeden tüketen, nereye harcadığını bilmeyecek kadar aptal, akıllı kıt³¹, cahil, ahmak³², zevk ve eğlenceye düşkün, uçarı kimse³³ demektir. سَفَاهَة /Sefahet ise nefse hoş gelen zevk ve eğlence türü yasak şeylere düşkünlük, akılsızca sonunu düşünmeden nefsi tatmin etmek adına harcama yapmaktır. Sefihin çoğulu سَفَاهَاء /sefâhâ olup Bakara sûresinde bir ayette iki kez olmak üzere beş kez geçmektedir.³⁴ Mastarı ise *sefeh* ve *sefâhetu*’dur. Kelime, hilmin zıddıdır.³⁵

Arap dilbilimcilerine göre sefâhet ise akıl noksanlığı, başka bir ifadeyle akıl hafifliği demektir. Araplar, kötü dokunmuş elbise için ثَوْبٌ سَفِيه “*sevbun sefiḥun*” nitelemesinde bulunur³⁶, تَسَفَّهَتِ الرِّيحُ الشَّجَرَ “*teseffehet er-rîyhu’s-şecere*” ifadesiyle “rüzgâr ağacı savurdu” amaçlanır.³⁷

²⁸ Bkz. Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed Ezherî, *Tehzîbü’l-lüga* (Beyrût: Dârü l’hyâ et-Türâsi’l-‘Arabî, 2001), 10/268.

²⁹ Hicr 15/6; Şuara 26/27; Zâriyât 51/39, 52; Kamer 54/9; Kalem 68/51. Geniş bilgi için bkz. *Kur’ân Yolu Meali*, Hayrettin Karaman ve Arkadaşları (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 528; Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Meali* (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007), 14, 128, 363; Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur’ân* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009), 528; İsmail Hakkı İzmirli, *Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Ma’âni-i Kur’ân)* (İstanbul: Eren Yayınları, ts.), 370; İsmayil Hakkı Baltacıoğlu, *Kur’ân* (Ankara: Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş., 1957), 210; Hüseyin Atay, *Kur’ân-Türkçe Çeviri* (Ankara: Atay Yayınları, 2013), 379, 534, 540, 553; Abdülkadir Şener ve Arkadaşları, *Yüce Kur’ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, (İzmir: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi), 2014), 261, 367, 446, 521; Halil Altuntaş -Muzaffer Şahin, *Kur’ân-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 404, 580, 581, 590, 591; Erhan Aktaş, *Kerim Kur’ân Türkçe Çeviri* (Ankara: Emsal Matbaacılık, 2022), 630, 699.

³⁰ Duhân 44/14. Bkz. *Kur’ân Yolu Meali*, H. Karaman ve Arkadaşları, 495; Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Meali*, 347; Akdemir, *Son Çağrı Kur’ân*, 495; Abdülkadir Şener ve Arkadaşları, *Yüce Kur’ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, 495; Aktaş, *Kerim Kur’ân Türkçe Çeviri*, 598.

³¹ Ezherî, *Tehzîbü’l-lüga*, 6/81; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2010), 1075.

³² Muhammed Murtazâ Zebîdî, *Tâcü’l-arûs min cevâhiri’l-kâmûs*, (Kâhire: Dârü’l-Hidâye, ts.), 3/231. Hz. Ali’nin akılsız/sefiḥ hakkındaki nitelemesi şöyledir: “Zenginliğin en üstünü akıl; yoksulluğun en büyüğü ise ahmaklıktır.” bkz. Ebü’l-Hasan Muhammed b. Huseyn b. Mûsâ Şerîf Radî, *Nehcü’l-belâga* (Beyrût: Dârü’l-Ma’rife, 1992), 688.

³³ Muhammed Mütevellî eş-Şa’râvî, *el-Havâtır havle’l-Kur’âni’l-Kerîm* (Kâhire: Matbaatü Aḥbâr el-Yevm, ts.), 7/4208.

³⁴ el-Bakara 2/13, 142; en-Nisâ 4/5; el-A’râf 7/155.

³⁵ Ebû Abdurrahmân Halîl b. Ahmed b. Amr el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-‘Ayn* (Kâhire: Dârü Mektebeti’l-Hilâl, ts.), 4/9; Ebû Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh tâcü’l-lüga ve sıhâhu’l-‘Arabîyye* (Beyrût: Dârü’l-İlm li’l-Melâyîn, 1987), 6/2234; Ebü’l-Hasen Alî b. İsmâîl ed-Darîr b. Side el-Mursî, *el-Muḥkem ve’l-muḥitu’l-a’zam* (Beyrût: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2000), 4/221; Ebû Fadl Cemâluddîn Muhammed İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab* (Beyrût: Dârü Sâdır, 1414), 13/597.

³⁶ İbn Fâris, *Mü’cemü mekâyisi’l-lüga* (Beyrût: Dârü’l-Ciyl, 1991), 3/79.

³⁷ Ebû Mansûr Mevhûb b. Ahmed b. Muhammed el-Hudar el-Cevâlîkî, *Şerhu edebi’l-kitâb li ibn Kuteybe*

3.el-Muktesimûn/المُقْتَسِمُونَ Kimlerdir?

Aslı ق-س-م /k-s-m olan kelimenin anlamı bölmek, hisselere ayırmak demektir. *Kismet* kelimesi de bu fiilden türemiştir. Kasım ise kendisiyle bir başkası arasında mal paylaşan kimseye denir.³⁸

Taksîm/تَقْسِيمُ kelimesi, k-s-m fiilinin *tef'îl*/تَفْعِيلُ vezninde mastar olup bir bütünü parçalara ayırmaktır,³⁹ çoğulu/cemisi *taksîmât*tır.⁴⁰ İsm-i faili *el-mukassim*/المُقَسِّم, ism-i mefulü ise *el-mukassem*/المُقَسَّم formunda gelir. Türkçede kullanılan *kısım* kelimesi de aynı fiilin türevlerindendir, çoğulu *aksâm* kalıbında gelir.⁴¹ İfti'âl vezninde ism-i fail olarak gelen muktesim kelimesinin ism-i mefulü ise bölünen, parçalanılan anlamındaki *el-muktasam*/المُقْتَسَم olup, ondan kasıt ise özelde Kur'ân, genelde ise vahiy kaynaklı bütün kitaplardır.⁴²

Muktesimûn (bölük parça edenler) kavramıyla yakın anlamalı olan عَصِيْنٌ ('İdîn) sözcüğünün geçtiği ayete dair tanımlar⁴³, aslında söz konusu kelimeyi veciz şekilde açıklar niteliktedir ama onların kimler olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Nitekim tefsir kaynaklarında "el-'İdetü" ve "'İdîn" sözcüklerinin Kureys lehçesinde sihir anlamına geldiği, erkek sihirbaza "Adihün", kadın sihirbaza ise "Adihatün" denildiği; dolayısıyla bunun Kur'ân'ı parça parça etmenin nedeni diye belirtilmiştir.⁴⁴

İbn Abbâs (ö.66/687-688) ve Mücâhid b. Cebr'e (ö.103/721) göre Kur'an'ı arzuları doğrultusunda bölerek bir kısmına inanan, bir kısmını inanmayan; bir kısmına şiir diğer bir kısmına sihir demek suretiyle reddeden Yahudi ve Hristiyanlardır.⁴⁵ Sâid b. Cübeyr de (ö.94/713) aynı görüşü paylaşmıştır.⁴⁶ Yahudi ve

(Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, ts.), 237.

³⁸ Ferâhîdî, *Kitâbü'l-Ayn*, 5/86.

³⁹ Ebü'l-Bekâ Eyyûb b. Mûsâ el-Hüseynî el-Kefevî, *el-Külliyât mu'cemun fî'l-mustalahât ve'l-furûki'l-lugaviyye*, thk. Adnân Dervîş-Muhammed el-Mısrî (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, ts.), 264.

⁴⁰ Ahmed Muhtâr Abdülhamîd Ömer, *Mu'cemü'l-lügati'l-'Arabîyye el-muâsıra*, 3/1812.

⁴¹ Reinhart Pieter Anne Dozy, *Tekmiletü'l-me'âcim el-'Arabîyye* (Bağdat: Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İlâm, 1979), 8/272.

⁴² Muhammed Ebû Zehra, *Zehretü't-tefâsîr* (Beyrût: Dâru'l-Fikr el-'Arabî, ts.), 8/4113; Vehbe b. Mustafa Zühaylî, *et-Tefsîrû'l-münîr* (Beyrût: Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, 1991), 14/72.

⁴³ el-Hicr 15/91.

⁴⁴ Bkz. Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmiü' li ahkâmi'l-Kur'ân* (Kâhire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısıriyye, 1964), 10/59; Muhammed Ali Şevkânî, *Fethü'l-kadîr*, 3/172; Muhammed Seyyid Tantavî, *et-Tefsîrû'l-vasîl li'l-Kur'ânî'l-Kerîm* (Kâhire: Dâru'n-Nahda, 1997), 8/81; Ebü't-Tayyib Muhammed Sıddîk Hân el-Kannevî, *Fethu'l-beyân fî mekâsidi'l-Kur'an* (Beyrût: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1992), 7/198; Muhammed Emîn el-Hererî, *Hadâiku'r-ravhi ve'r-reyhân fî ravâbî 'ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrût: Dâru Tavki'n-Necât, 2001), 15/128; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsiri'l-Kur'ânî'l-azim ve's-sebi'l-mesânî*, 7/326.

⁴⁵ Ebü'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî, *Tefsîrû Mücâhid* (Kâhire: Dâru'l-Fikri'l-İslâmî el-Hadîsa, 1989), 419. Ayrıca bkz. Taberî, *Câmi'ü'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*, 17/142-143; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân an tefsiri'l-Kur'ân*, 5/352; Muhammed Senâullah Mazharî Pânîpetî, *et-Tefsîrû'l-Mazharî*, thk. Gulâm Nebî Tûnusî (Pakistan: Mektebetü'r-Rüşdiyye, H/1412), 3/315.

⁴⁶ İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz fî tefsiri'l-Kitâbi'l-Azîz*, 3/374.

Hristiyanların kendi aralarında Kur'an'la alay etmek maksadıyla "Şu sûre (Bakara) benim için, şu sûre (Âl-i İmrân) senin için nazil olmuştur" demekle haddini aştıkları, her iki grubun muharref Tevrat ve İncil'in haberleriyle uyumlu haberlere inandıkları, uyumlu olmayanları inkâr ettikleri; bu itibarla onların "muktesimûn/bölenler" diye nitelendiği kaynaklarda vurgulanmıştır.⁴⁷ Atâ b. Ebû Rebâh (ö.114/732) ise müşriklerden bazılarının Kur'an'a sihir, Hz. Peygamber'e sihirbaz; bazılarının Kitâbullah'a şiir, Hz. Peygamber'e şair; bazılarının da Hz. Peygamber'e mecnun demelerini Kur'an'ın parçalanması şeklinde tanımlamıştır.⁴⁸

İbn Âşûr (ö.1973), bu konuda müşriklerin, Allah'ın zatı konusundan daha çok, onun sıfatları ve insanlara müdahalesi konusunda "parçacı" düşündüklerini söylemiştir.⁴⁹

Kur'an'ı parça parça yapanların Yahudi ve Hristiyanlar olduğu görüşünün yanı sıra Hz. Peygamber aleyhinde "O bir mecnun, bir şair, bir kâhin, bir yalancı, bir sihirbazdır" diye propaganda yaparak kamuoyunu manipüle eden, dolayısıyla Kur'an'ı parçalara ayıranların Kureyş müşrikleri olduğuna dair güçlü yorumlar da mevcuttur.⁵⁰ Müşriklerin ileri gelenleri Kur'an'ın bir kısmını sihir, bir kısmını şiir, bir kısmını saçma sapan ifadeler, bir kısmını mitolojik haberler/esâtîrû'l-evvelîn, bir kısmını da kâhinlerin sözü diye nitelemişlerdir.⁵¹ Onlar, hac mevsiminde ve diğer zamanlarda kurulan panayırlarda geçiş yollarını tutan, insanları Hz. Peygamber aleyhinde şartlandıran kimselerdir.⁵² Katâde'ye (ö.117/735) göre müşriklerin önde gelenlerinden kasıt Velid b. Mugîre (ö.1/622), Âs b. Vâil (ö.1/622), Ebû Cehil (ö.2/624), Ebû Leheb (ö.2/624), Utbe b. Rabia (ö.2/624), Nadr b. Hâris (ö.2/624),

⁴⁷ Ebû'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîrû Mukâtil*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte (Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâs, ts.), 2/436; Ebû Abdullâh Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî el-Kûfî, *et-Tefsîr* (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1983), 160; Ebû'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahmân b. Muhammed İbnü'l-Cevzî el-Bağdâdî, *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, (Beyrût: Dârü'l-Kitâbî'l-'Arabî, 2001), 2/543; Neseî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*, 2/199; Begavî, *Meâlimu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân*, 3/67; Muhammed et-Tâhir b. Muhammed İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tûnus: Dârü't-Tûnusiyye, 1984), 14/5.

⁴⁸ Bkz. Taberî, *Câmi'ü'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*, 17/146. Bazı müfessirler ise Kur'an'ı parçalara ayıranların, onu bir şiir, sihir, kehanet ve esâtîrû'l-evvelîn/öncekilerin masalları/mitoloji olmak üzere dört şekilde değerlendirdiklerini söylemişlerdir. Bkz. Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverî, *Tefsîrû'l-Kur'ân (en-Nuket ve'l-uyûn)*, thk. Seyyîd b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1992), 3/173; Ebû'l-Kâsım Zeynulislâm Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdülmelik el-Kuşeyrî, *Letâifü'l-işârât* (Kâhire: el-Heyetü'l-Mısriyye, ts.), 2/281; Sem'ânî, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, 3/153; Abdürrahmân b. Ebûbekir Celâluddîn es-Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr* (Beyrût: Dârü'l-Fikr, ts.), 5/99; Begavî, *Meâlimu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân*, 3/67.

⁴⁹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 14/85.

⁵⁰ Abdürrezzâk, *et-Tefsîr*, 2/260; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*, 17/142; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân*, 5/352-353; 2/544.

⁵¹ Ahmed b. Mustafa Merâgî, *Tefsîr* (Kâhire: Matbaatü Mustafâ el-Babî, 1946), 14/46.

⁵² Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf Se'âlibî, *el-Cevâhirü'l-hisân fî tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsî'l-'Arabî, 1997), 3/408; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr*, 5/98.

Ümeyye b. Halef (ö.2/624)⁵³, Şeybe b. Rabia (ö.2/624) ve Ebü'l-Bahterî el-Âs b. Hişâm (ö.2/624) gibi Mekke'ye vaziyet eden şahıslardır.⁵⁴ Bazı rivayetlere göre Mekke'de kamuoyunu yönlendirmeye çalışan müşriklerin sayısı on iki⁵⁵, bazı rivayetlere göre de on altı kişiydiler.⁵⁶ Örneğin Ebû Hayyân el-Endelüsî (ö.745/1344), Hz. Peygamber'in şahsında Kur'ân'a dil uzatan, onu sihir, şiir ve öncekilerin masalları diye etkisiz kılmaya çalışan kişi ve grupların on iki olduğunu, onların her birisinin bazı günlerde Mekke gelen insanları Kent girişinde Hz. Peygamber'e iman etmemeleri yönünde şartlandırmaya çalıştıklarını bildirmiştir. Onlardan bir kısmının Bedir Savaşı öncesinde bir kısmının ise Bedir Günü helak olmuştur.⁵⁷ Sözü edilen yorumların yanı sıra kötülükte iş birliği yapan Hz. Salih'in kavmi⁵⁸ olduğu konusunda yapılan tefsirler de mevcuttur.⁵⁹

Yukarıda vurgulanan görüşlerin yanı sıra bazı müfessirler, "el-muktesimûn" kavramını zaman ve mekân ayırımı yapmaksızın Allah'ın peygamberlerini küçümseyen, yalanlayan ve onlara eziyet eden bütün çevreleri kapsayan bir ifade olarak nitelemiştir.⁶⁰ Kanaatimizce ayetin meramını değerlendirme bağlamında en doğru yaklaşım budur.

Hiçbir peygamberin, kavimleri tarafından törenle karşılandığı söylenemez. Hz. Peygamber'e delilik isnat edildiği gibi önceki peygamberlere de isnat edilmiştir. Onları aşağıdaki şekilde tasnif ve tahlil etmek mümkündür:

4.Önceki Peygamberlere de Delilik Isnat Edilmiş Midir?

Delilik, mecnunluk, kâhinlik ve şairlik isnadı, sadece Hz. Peygamber'e yapılmamış, aksine önceki bütün peygamberlere de yapılmıştır.⁶¹ Kur'ân'ın verdiği haberlerin ışığında yapılan müfessirlerin yorumlarına göre söz konusu peygamberleri

⁵³ Sıddîk Hân el-Kannevcî, *Fethu'l-beyân fî mekâsidi'l-Kur'an*, 7/197.

⁵⁴ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, 2/544; Kurtubî, *el-Câmiü' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/58.

⁵⁵ Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf el-Endülüsî, *el-Bahrü'l-muhît* (Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1999), 6/262; Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Ali b. Adil en-Nu'mânî, *el-Lübâb fî ulûmi'l-kitâb*, (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998), 6/495; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâya'l-kitâbi'l-kerîm* (Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, ts.), 5/90; Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdi İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*, thk. Ahmed Abdullah el-Kureşî Ruslân (Kâhire: Hasan Abbâs Zekî, 1998), 3/104.

⁵⁶ Kurtubî, *el-Câmiü' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/58; Şevkânî, *Fethü'l-kadîr*, 3/171.

⁵⁷ Ebû Hayyân el-Endülüsî, *el-Bahrü'l-muhît*, 6/495. Ayrıca bkz. Nu'mânî, *el-Lübâb fî ulûmi'l-kitâb*, 11/492; Nizâmuddîn Hasen b. Muhammed b. Hüseyin el-A'rec en-Nisâbü'rî, *Garâibu'l-Kur'ân ve regâibü'l-furkân* (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996), 4/235.

⁵⁸ el-Hicr 15/90.

⁵⁹ İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, 3/374; İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*, 3/104.

⁶⁰ Ebü'l Fidâ İsmail İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm* (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, H/1419), 4/548; İbn Adil, *el-Lübâb fî ulûmi'l-kitâb*, 9/135; Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân* (Kâhire: Dârü's-Şurûk, 2003), 4/2155; Muhammed Emîn b. Muhammed eş-Şinkîtî, *Edvâü'l-beyân fî İzâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân* (Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1995), 2/317; Muhammed Seyyid Tantavî, *et-Tefsîrü'l-vasît li'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kâhire: Dârü'n-Nahda, 1997), 8/80.

⁶¹ ez-Zâriyât 51/52.

aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

4.1.Hz. Nûh İçin Söylenenler

Hiz. Nûh'un, kavmi tarafından her türlü sözel ve bedensel baskılara maruz kaldığı, hatta bayılıncaya kadar dövüldüğü rivayet edilmiştir.⁶² Nitekim Kur'ân, İslâm'a davetten geri durmaması halinde Hiz. Nûh'un, taşlanmakla tehdit edildiğini bildirmiştir.⁶³

Hiz. Nûh, dışarıda, çarşı pazarda kavminden; içeride ise kendisiyle aynı evi paylaşan nikâhlı eşinden sıkıntılar yaşamıştır. Kur'ân, içerideki bu durumu "ihânet" sözcüğüyle gündeme getirmiştir.⁶⁴ Müfessirler, Hiz. Nûh'un hanımı için vurgulanan "ihânet" sözcüğünü, ev içinde sürekli Hiz. Nûh'u delilikle, aklını yitirmekle itham etmesi şeklinde yorumlamıştır.⁶⁵ İbn Abbâs, ihânet sözcüğünü eşini aldatma diye algılayanlara karşı, olayın öyle olmadığını, Allah'ın hiçbir zaman peygamberlerini bu tür olaylarla sınamadığını söylemiştir.⁶⁶ Bütün müfessirler, İbn Abbâs'ın yorumuna katılmış, bu konuda ittifak oluşmuştur.⁶⁷

Bazı müfessirler ayette⁶⁸ söz edilen Hiz. Nûh ile Hiz. Lût'un eşlerinin ihanet etmelerine dair dört görüş ileri sürmüştür: Birincisi; onlar vahyi inkâr ettiklerinden ihanetleri, küfür bağlamında gerçekleşmiştir. İkincisi; sureta inanmış gibi göründüklerinden küfürlerini saklamış, böylece nifak anaforuna girmekle ihanet etmişlerdir. Üçüncüsü; kâfir insanlara söz taşımış, evlerinde olup biteni, kocalarının vahye dair dediklerini dışarıya aktarmaları nedeniyle ihanetleri koğuculuk bağlamında kabul edilmiştir. Dördüncüsü; Hiz. Nûh'un eşi, kocasına mecnun, deli demekle; Hiz. Lût'un eşi ise kocasının gelen misafirlerini çevredeki kötü niyetli insanlara bildirmekle ihanet etmiştir.⁶⁹

Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, Hiz. Nûh ile Hiz. Lût'un, Allah'ın peygamberleri olmalarına rağmen aynı yastığa baş koydukları hanımlarını azaptan kurtaramayışlarıdır. Akidevî bağlamda verilen mesaj, hiçbir kimsenin, başkasının garantörlüğüne inanarak günah işleme hakkının olmadığı gerçeğidir.⁷⁰

⁶² Mukâtil, *Tefsîr*, 4/178.

⁶³ eş-Şu'arâ 26/116.

⁶⁴ et-Tahrîm 66/10.

⁶⁵ Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*, thk. Abdücelil Abduh Çelebi (Beyrût: Alemü'l-Kütüb, 1988), 5/195.

⁶⁶ *Tefsîrü'l-Kur'ân (en-Nüket ve'l-uyûn)*, 6/46; Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fî vucûhi't-te'vîl*, 4/572.

⁶⁷ Ebû Hayyân el-Endülüsî, *el-Bahrü'l-muhîr*, 10/235; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, 4/311; Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*, 3/507.

⁶⁸ et-Tahrîm 66/10.

⁶⁹ Mâverîdî, *Tefsîrü'l-Kur'ân (en-Nüket ve'l-uyûn)*, 6/46; İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, 5/334.

⁷⁰ Begavî, *Medîmu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân*, 5/123.

4.2.Hz. Hûd İçin Söylenenler

Hz. Hûd, oldukça varlıklı, putperest Ahkâf halkına gönderilmiştir.⁷¹ Hadramût'un kuzeyinde yer alan Ahkâflılar, Hz. Nûh toplumunun değer yargılarına göre hareket eden, ahirete inanmayan⁷² insanlardı.⁷³ Onlar, aynı zamanda yeryüzünde büyüklenen ve çevrelerine *قَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً Bizden daha güçlü kim var*” diyen son derece kibir sahibi inkârcılardı.⁷⁴ Hz. Hûd, delilik ve ahmaklıkla nitelenen peygamberlerdendir:

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

“Kavminden inkârcı ileri gelenler, (Hûd 'a) şöyle demişti: “Doğrusu biz seni elbette bir beyinsizlik içinde görüyor ve yalancılardan olduğuna inanıyoruz.”⁷⁵

Doğrusu “sefih”, “ahmak” ve “beyinsiz” benzeri gibi itham ve suçlamalar, Hz. Peygamber'e ve ashabına isnat edildiği gibi asırlar önce Hz. Hûd ve ona iman edenlere de edilmiştir.⁷⁶ Onların itham edildikleri noktalar, neredeyse birbiriyle örtüşmektedir.⁷⁷ Hz. Hûd, kavmi tarafından her yıl merasim ve şölenlerle kutsanan putlara itibar etmediğinden, onların şirk odaklı kültürlerini eleştirdiğinden dinden çıkan, haktan sapan ve akıl dışı hareket eden, ne dediğini bilmeyen birisi olarak nitelenmiştir.⁷⁸

(Ey Hûd), *إِن نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ بِاللَّهِ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ* ‘tanrılarımızdan bir kısmı/bazısı, senin aklını başından almış demekten gayri söyleyeceğimiz söz yok’ dediler.”⁷⁹

Elmalılı (ö.1942), ayette geçen “bazısı” demelerinin nedenini Hz. Hud kavminin, kutsadığı putlarının her birine farklı özellikler isnat etmelerinden kaynaklandığını söylemiştir.⁸⁰

Hz. Hûd, onların tahammülü güç suçlamalarına karşılık edebini korumuş, kaba tavırlarını görmezden gelmiştir. Onlara sadece *قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ* “Ey kavmim! Bende herhangi bir beyinsizlik yoktur; aksine ben âlemlerin Rabbinin (seçtiği) bir elçiyim”⁸¹ demekle

⁷¹ el-Ahkâf 46/21.

⁷² el-Mü'minûn 23/33.

⁷³ Abdülvahhâb en-Naccâr, *Kasasü'l-enbiyâ* (Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâs el-'Arabî, ts),51.

⁷⁴ Fussilet 41/15.

⁷⁵ el-A'râf 7/66.

⁷⁶ Muhammed Mahmud el-Hicâzî, *et-Tefsîrü'l-vâdih* (Beyrût: Dârü'l-Cîyl el-Cedîd, 1993), 1/729.

⁷⁷ Muhammed Cemâluddîn el-Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl* (Beyrût: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, H/1418), 5/115.

⁷⁸ Taberî, *Câmi'ü'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 12/503; Sem'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 2/192; Merâgî, *Tefsîr*, 8/193. Hatta Hz. Hûd'un akılsızlıkta ileri gittiği, kavminin dinini terk etmekle ileri derecede bulunduğu çarşı pazarlarda ilan edilmiştir. Bkz. Tantavî, *et-Tefsîrü'l-vasît li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5/303.

⁷⁹ Hûd 11/54.

⁸⁰ Bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, 4/2792.

⁸¹ el-A'râf 7/67.

yetinmiştir.⁸²

Bu olayın sonraki müminlere aktarılmasındaki amaç, hangi zaman ve mekânda yaşarlarsa yaşasınlar onlara, aslında beyinsizlere ve ahmaklara nasıl davranmaları gerektiğini öğretmek içindir.⁸³ Nitekim müşrikler, elleriyle yontukları putlara tapmakta ahmaklık ve beyinsizlik görmemiş ama Hz. Peygamber'in tevhide çağrısını ve kula kulluk yapmaktan sakındırma uyarısını garipsemişlerdir. Doğrusu bu tablo, cehalet ve aptallığın en uç noktasıdır.⁸⁴

Âd kavmi, Hz. Hûd'un kendilerine apaçık bir mucize getirmediğini iddia etmiş, tanrılarını bırakmayacaklarını, tanrılarından birinin Hz. Hûd'un aklını başından aldığını⁸⁵; onu Allah hakkında yalanlar düzüp koşan birisi olarak gördüklerini⁸⁶, Hz. Hûd'un kendilerini ilahlarından uzaklaştırmak amacını taşıdığını⁸⁷; bu nedenle ister öğüt versin ister vermesin⁸⁸ asla ona inanmayacaklarını söylemişlerdir.

İzzet Derveze (ö.1984), Hz. Hûd ile kavmi arasında inanç ve ibadet eksenli geçen diyalogun vurgulanmasında iki amacın olduğunu belirtmiştir: Onlardan birincisi Hz. Peygamber ve ashabına moral vermek, onları rahata kavuşturmak ve tebşîr etmek; diğeri ise Mekke müşriklerini tehditle uyarmak, inzâr etmektir.⁸⁹

4.3.Hz. Salih İçin Söylenenler

Hz. Salih, Hicaz ile Şam arasında yaşayan putperest Semûd kavmine gönderilmiştir. Günümüze kadar o bölgede *مدائن صالح* "*Medâinu Salih*", bir kayalıkta ise *فَجَّ النَّاقَةِ* "*Feccü'n-naka/Deve oyuğu*" diye bilinen iki yer vardır.⁹⁰ Kur'ân'ın verdiği bilgiye göre sözü edilen kavmin sınanma objesi olarak bir dişi deve takdir edilmiştir.⁹¹

Hz. Salih de önceki peygamberler Hz. Nuh, Hz. Hûd gibi putperest kavmini, kutsadığı putlardan uzaklaşmaya ve bir olan Allah'a ibadet etmeye çağırmıştır. Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri hatırlatmış, aksi takdirde acıklı bir sonun kendilerini beklediğini söylemiştir.⁹² Durum bu merkezde iken kavmin ileri gelenleri,

⁸² Se'âlibî, *el-Cevâhirü'l-hisân fî tefsîri'l-Kur'ân*, 3/43; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *es-Sirâcü'l-münîr fî'l-i'âne 'alâ ma'rifeti ba'zı me'ânî kelâmi rabbine'l-hakîmi'l-habîr* (Kâhire: Matbaatü Bûlâk, H/1285), 1/486; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/116. Ayrıca bkz. Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*, 1/578; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 8/199, 207; Şevkânî, *Fethü'l-kadîr*, 2/248.

⁸³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/116.

⁸⁴ Kuşeyrî, *Letâifü'l-işârât*, 1/544.

⁸⁵ Hûd 11/53-54.

⁸⁶ el-Müminûn 23/38.

⁸⁷ el-Ahkâf 46/22.

⁸⁸ eş-Şu'arâ 26/136. Kur'ân, Âd kavmi ve benzeri çevreler hakkında "*İnkâr edenleri uyarsan da uyar-masan da onlar için birdir, asla iman etmezler*" diye haber vermiştir (el-Bakara 2/6).

⁸⁹ Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîrü'l-hadîs* (Kâhire: Dârü İhyâ el-Kütübî'l-'Arabîyye, H/1383), 3/527.

⁹⁰ Bkz. Zühaylî, *et-Tefsîrü'l-münîr*, 8/270; Abdülvahhâb en-Naccâr, *Kasasü'l-enbiyâ*, 58.

⁹¹ Araf 7/73, 77; Hûd 11/64; İsrâ 17/59; Şuarâ 26/155; Kamer 54/27; Şems 91/13.

⁹² Araf 7/73-74; Hûd 11/63; Şuarâ 26/147-149; Neml 27/45-46; Zâriyât 51/43-44; Şems 91/14.

Allah'tan gelen mesajları inkâr etmiş, dişi deveyi kesmiş ve Hz. Salih'e vadedilen azabı getirmesi konusunda meydan okumuşlardır.⁹³ Yaptıkları yetmiyormuş gibi risâlet öncesi kendisine danışılan, âkıl diye bildikleri⁹⁴ Hz. Salih'in davetine ilgi duyanları tehdit etmiş⁹⁵, onun sihirbazlardan biri olduğu⁹⁶ ve kendisiyle uğursuzlandıkları⁹⁷ iddiasında bulunmuşlardır.

Dikkat edildiğinde müşrik inkârcıların, peygamberlere isnat ettikleri yalancı, şair, kâhin, mecnun/deli, uğursuz, sefih/ahmak gibi niteliklerdir. Bu ve benzeri nitelikler dünya durdukça davetçilere hep yakıştırılacak, reva görülecektir diye düşünüyoruz.

4.4.Hz. İbrahim İçin Söylenenler

Allah'a iman olayı, insanın kişisel kararına bağlı bir durumdur. Kişinin, bir peygamberin yakın veya uzak akrabası olmasına bağlı değildir. Nitekim Hz. İbrahim, biyolojik babası tarafından kabul görmemiş, ısrarlı daveti sonunda babasınca taşlanmakla⁹⁸, zamanındaki kral tarafından da ateşe atılmakla tehdit edilmiştir.⁹⁹

Allah'ın, kendisine hükümdarlık verdiği kral, böbürlenerek ilahlık iddiasında bulunmuş, Allah'ın varlığı konusunda Hz. İbrahim ile tartışmış, rab olduğunu iddia etmiş, Hz. İbrahim'in *قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ* "Benim rabbim dirilten ve öldürenidir" sözüne karşılık *قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ* "Ben de diriltir, öldürürüm" diye saçma bir cevap vermişti. Onun temelsiz sözüne Hz. İbrahim *قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ* "Benim rabbim, güneşi doğudan getirendir, öyleyse sen de onu batıdan getir"¹⁰⁰ şeklinde çarpıcı bir cevap verince o, şaşırıp kalmıştır. Kral, Hz. İbrahim'in cesurane sarfettiği sözler karşısında çevresine onun deli ve hayalperest olduğunu, cezalandırılması gerektiğini emretmiştir.¹⁰¹ Ama onların tehdidi, Allah'ın müdahalesiyle gerçekleşmemiştir.¹⁰²

4.5.Hz. Lût İçin Söylenenler

Kur'ân, Lût kavmi hakkında *مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ* "Daha önce insanlardan hiçbirinin yapmadığı fuhşu yapanlar", *إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ* "kadınları bırakıp cinsel tatmin için erkeklere yanaşanlar" diye haber vermiştir.¹⁰³ Kaynaklar, Hz. Lût'un gönderildiği, Allah'ın emir ve yasaklarını bildirdiği yerin Sodom olduğunu

⁹³ Araf 7/75-77; Kamer 54/23-25.

⁹⁴ Hûd 11/62

⁹⁵ Araf 7/75

⁹⁶ Şuarâ 26/153.

⁹⁷ Neml 27/47

⁹⁸ Meryem 19/46.

⁹⁹ el-Enbiyâ 21/68; el-Ankebût 29/24.

¹⁰⁰ el-Bakara 2/258.

¹⁰¹ Taberî, *Câmi'ü'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*, 4/575, 5/435; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, 2/499; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr*, 2/26.

¹⁰² el-Enbiyâ 21/69-71.

¹⁰³ el-A'râf 7/80-81. Geniş bilgi için bkz. Abdülvahhâb en-Naccâr, *Kasasü'l-enbiyâ*, 112-113.

kaydetmiştir.¹⁰⁴ Sodomlular, aşağılık bir ahlaka sahip olup peygamberlerini sürgün etmekle tehdit eden kimselerdi.¹⁰⁵

Hız. Lût da sihirbazlık, mecnunluk ve yalancılıkla itham edilmekten kurtulamamıştır.¹⁰⁶ Sözü edilen ithamların yapılmasına katkıda bulunan kişilerden birisi de Hız. Lût'un eşi olmuştur. Hız. Lût'un hanımı, kocasının evine gelen tanrı misafirlerini kavminin iffet yoksunu aşağılık ve oldukça despot insanlarına bildirmiş, onların kapının önüne üşüşmesine neden olmuştur.¹⁰⁷ Kadının Hız. Lût'a ihaneti, ilahî öğreti ve mesajlara muhalefet etmesidir. Zira Yüce Allah, eşlerinin zinakârlığı/serkeşliği konusunda hiçbir peygamberini sınamamıştır.¹⁰⁸ O, misafirleri ihbar etmek için gündüz duman tüttürmüş, geceleyin ateş yakmıştır.¹⁰⁹ Bu davranış, ayette onun ihaneti olarak nitelenmiştir.¹¹⁰

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle Hız. Lût'un eşinin ihaneti, salt dinî bağlamda olmuştur. Daha önce vurgulandığı gibi bazı müfessirler onun müşrik, bazıları onun münafık olduğunu kaydetmiş; dolayısıyla her iki inanç da dinî bağlam içerdiğinden, ihanetleri dinî olarak kabul edilmiştir. Bu konuda cumhurun ittifakı bulunmaktadır.¹¹¹

Zemahşerî (ö.538/1144), ayetin vermek istediği en çarpıcı mesajın, peygamberlerin hısım ve akrabaları bile olsa inanmayanların tolere edilmeden cezalandırılacakları olduğunu bildirmiştir.¹¹²

4.6.Hız. Mûsâ İçin Söylenenler

Önceki peygamberlere delilik ve beyinsizlik iftirası atıldığı gibi Hız. Mûsâ'ya da sihirbazlık isnadı yapılmıştır. Hız. Mûsâ da mecnun, akıl hastası¹¹³ ve alanında uzman bir sihirbaz diye itham edilmiştir.¹¹⁴ Onun ise inkârcı çevreler için sadece

¹⁰⁴ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Tarîhu't-Taberî, tarîhu'r-rusul ve'l-mulûk* (Beyrût: Darü't-Türâs, H/1387), 1/299.

¹⁰⁵ el-A'râf 7/82; en-Neml 27/56.

¹⁰⁶ Sem'ânî, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, 5/260.

¹⁰⁷ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân*, 9/351; Se'âlibî, *el-Cevâhirü'l-hisân fî tefsîri'l-Kur'ân*, 5/453.

¹⁰⁸ Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*, 5/195; Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî, *Bahrü'l-'ulûm*, thk. Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993), 3/383.

¹⁰⁹ Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed Vâhidî en-Nisâbü'rî, *el-Vasît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*, thk. Komisyon (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 4/322; Sem'ânî, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, 5/478.

¹¹⁰ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, 10/3362; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân*, 5/172.

¹¹¹ Geniş bilgi için bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâiki gavâmidî't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fî vucûhi't-te'vîl*, 4/572; İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, 5/335; İbnü'l-Cevzî el-Bağdâdî, *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, 4/311; Fahrüddîn Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb* (Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 1999), 17/351; Kurtubî, *el-Câmiü' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/202.

¹¹² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/571; Şevkânî, *Fethü'l-kadîr*, 5/304.

¹¹³ eş-Şuarâ 26/27.

¹¹⁴ el-A'râf 7/109.

dediği *أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ* “İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği yüzünden bizi helak edecek misin? Bu, senin imtihanından başka bir şey değildir”¹¹⁵ mealindeki ifade olmuştur.

Hiz. Mûsâ, kavminin öğüt almayan beyinsizler nedeniyle Yüce Allah’a yöneliyor, ondan yardım diliyor, kendisine teslimiyetini arz ediyor. Öfkesini topluluktan kaldırmasını ve aralarındaki beyinsizlerden dolayı kendilerini helâk etmemesini diyor. Onun ricası, soru formunda şekilleniyor.¹¹⁶ Bir bakıma şöyle demek istiyor: “Allah’ım, içimizdeki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk etmen, rahmetine yakışmaz. Bu, senin bize uyguladığın bir sınavdır. Bu sınavla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletirsin.” Böylece Hiz. Mûsâ, gelişen olayın esprisini kavramış, bunun bir sınama olduğunu bilmiştir. Çünkü o, Allah’ın yaptıklarından gafil değildir. Zaten bütün sınamaların can alıcı noktası budur. Nitekim Allah, bu sınavın özünü kavrayanları hidayete erdirir, kavramayanları ise sapıklıkta bırakır. İşte Hiz. Mûsâ, bu sınavı geçiyor ve Allah’ın desteğini istiyor. *أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ* “Bizim velimiz sensin, bizi bağışla, bize merhamet et! Sen bağışlayanların en üstünüsün” diye münacatta bulunuyor.¹¹⁷

Mekke müşriklerinin Hiz. Peygamber’i birçok şekilde sıkıntıya soktukları bilinmektedir. Kur’ân, Hiz. Peygamber’in sıkıntılar yaşamayı konusunda yalnız olmadığını, kendisinden önceki peygamberlerin de aynı süreci yaşadıkları, benzer niteliklerle itham edildiklerini haber vermiş, böylece ona teselli vermiştir.¹¹⁸

Neredeyse risâlet tarihi boyunca bütün toplumların, benzer ifadelerle peygamberlerini deli, büyücü gibi nitelemelerle itham etmelerine ilişkin olarak Kur’ân *أَتَوَصَّوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ* “Onlar bunu nesilden nesile (birbirine) vasiyet mi etmişlerdi? Doğrusu onlar, haddi aşan bir toplumdur” diye durum tespiti yapmıştır.¹¹⁹

Firavun, Allah’ın kendisine bahşettiği konumu nedeniyle Nemrud gibi ilahlık taslamış, kendini Nil Deltası’nın en büyük rabbi olarak ilan etmiş, apaçık delillerle gelen Hiz. Mûsâ’yı delilik ve sihirbazlıkla karalamıştır.¹²⁰ Firavun, Hiz. Mûsâ’ya

¹¹⁵ el-A’râf 7/155.

¹¹⁶ İnsan bazen en küçük bir kırgınlık anında iradesini kaybedip parlayabilir, kontrolsüz bir şekilde öfkesine kapılabilir ve sonucu düşünmeden körü körüne bir işe girişebilir. Bu nitelikler, duygularına ve hırslarına hâkim olamayan aşırı insanın, başka bir deyişle cahil insanın davranışdır. Cehalet kavramı, bu yönüyle hilim kelimesinin zıddıdır. *Halîm* duygularını frenlemesini, kör ihtiraslarını yenmesini, ne olursa olsun, canını sıkmayıp sakin olmasını bilen, insanlar arasındaki ilişkilerde ihsan ve *adalet* ile hareket eden, zulümden kaçınan, şehvetlerine gem vurabilen, yersiz kibir ve gurura kapılmayan kimsedir. Hilmin dış görüntüsü vakar, cehlin belirtisi ve fizikî davranış hali ise zulümdür. Zulüm, cehlin özel bir şeklidir. Cehl, kavramın içi, zulüm ise onun dışıdır. Bkz. Toshihiko İzutsu, *Kur’an’da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş (Ankara: Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975), 193-194.

¹¹⁷ Seyyid Kutub, *fî Zılâli’l-Kur’ân*, 3/1377.

¹¹⁸ ez-Zâriyât 51/52.

¹¹⁹ ez-Zâriyât 51/53.

¹²⁰ ez-Zâriyât 51/38-39.

verilen (Asây-ı Mûsâ-Yed-i Beyza) mucizeleri algılayamamış, bu itibarla olayın bir sihir, sahibini de sihirbaz veya mecnun diye nitelemiştir. Aslında Firavun ve bürokrat çevresi, Hz. Mûsâ için “O bir sihirbaz veya bir mecnun” demekle bir ikilemde kalmışlardır. Onlar tarafından hükmün “veya” edatıyla verilmesi, bir zan ve zihin bulanıklığı içerdiğinden herhangi bir hakikati ifade etmemektedir.¹²¹ Nitekim Kur’ân, zannın gerçeği yansıtmadığını bildirmektedir.¹²²

Sihrin bilinmediği dönemlerde inkârcılar, peygamberleri için *“Bu adam olsa olsa cin çarpmış biridir; bir süre onu gözetim altında tutun”*¹²³ demişlerdir. Aslında farklı zamanlardaki söylem ve kullanılan lafızlarda nüanslar olsa da inkârcıların amacı aynı noktada odaklanmaktadır. Mesela Hz. Hûd’a *“إِن نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوِّءٍ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ بِاللَّهِ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ”* *“Tanrılarımızdan biri senin aklını başından almış, demekten başka söyleyeceğimiz söz yok!”*¹²⁴ demeleri, önceki ve sonraki ithamlar ile birebir örtüşmektedir.¹²⁵

Sonuç

Bu çalışmada, Hûd Sûresi 54. ayet ekseninde tarihte müşriklerin peygamberleri delilikle suçlamalarına dair konu incelenmiş, olay analitik bir yaklaşımla değerlendirilmeye gayret edilmiştir.

Kur’ân’dan anlaşıldığı kadarıyla hiçbir peygamberin, toplumlarının elit tabakası tarafından güler yüzle karşılandıkları görülmemiştir. Kur’ân’ın ifadesiyle peygamberler, toplumlara vaziyet eden mele’/eşraf ve mütrefin/varlıklılar kesimi tarafından tepkiyle karşılanmalarına rağmen, tahammülü zor psikolojik baskı ve ithamlara göğüs germişlerdir.

Çalışmada, hangi zaman ve mekânda olursa olsun sapıklıkla, delilik ve ahmaklıkla itham edilen peygamberlerin, kaba saba davranan kavimlerine karşı hep onurlu davrandıkları, onların iftiralarından uzak oldukları, bu konuda Allah’ı şahit tuttukları ve ona dayanarak yeri geldiğinde meydan okudukları tespit edilmiştir. Hz. Nûh’un, kavmine *“Sonra benim hakkımdaki hükmünüzü verin ve bana mühlet de tanımayın”* (Yûnus 10/71) demesi, Hz. Hûd’un ise kavminin ilahlarından, kültürlerinden uzak olduğunu kesin bir dille ifade etmesi, buna birer örnek olarak verilebilir. Peygamberlerin, inkârcı toplumlarına karşı meydan okumaları, bir bakıma mümin kimselere açık sözlü olma erdemine bağlı kalmalarına dair bir ders vermektedir.

İnkârcıların peygamberlere karşı tutum ve davranışlar arasında, onları hem kişisel hem düşünsel bağlamda alay etme faaliyeti bulunmaktadır. Gemi imâl eden

¹²¹ Şevkânî, *Fethü’l-kadîr*, 5/108; Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî fi tefsiri’l-Kur’ânî’l-azim ve’s-sebi’l-mesânî*, 14/16.

¹²² Yûnus 10/36; en-Necm 53/28.

¹²³ el-Mü’minûn 23/25.

¹²⁴ Hûd 11/54.

¹²⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 27/21.

Hız. Nûh'un yanından geçenlerin (Hûd 11/38); Âd kavminin Hız. Şuayb'a "Eğer doğru sözlü isen, haydi üstümüze gökten azap yağdır" (Şuarâ 26/187) ve "Dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor?" (Hûd 11/87); Firavun'un Hız. Mûsâ için "Ben, bu değersiz, neredeyse söylediğini anlatmaktan aciz adamdan daha iyi değil miyim?" (Zuhruf 43/52) söylediklerinin hepsi alay amaçlı sarfedilmiştir.

Çalışmada tespit edilen noktalardan biri, inkârları ve vahye düşmanlıkları nedeniyle cehennem azabına uğrayacakları, onların peygamberler de dahil olmak üzere müminler ile akrabalık bağlarının kendilerine hiçbir fayda vermeyeceği, getirisinin olamayacağıdır. Çalışmada Hız. Nuh ve Hız. Lut'un eşlerinin isimlerinin tespiti gibi İsrailiyyât desenli haberlerden kaçınılmıştır.

Ele alınan konuya ilişkin tespit edilen noktalardan bir diğeri, toplumlarından her türlü iftira, baskı ve zulmü görmelerine rağmen peygamberlerin, onlara karşı merhametli davrandığı, akli selimle hareket ettiğidir. Zira peygamberler, dönemlerindeki insanların merhamet erdeminden uzaklaştıklarını görmüş ve onu yeniden topluma egemen kılmaya çalışmışlardır. Günümüzde de uluslararası alanda politik ve askeri bağlamda merhamet erdeminden oldukça uzaklaşıldığı müşahade edilmektedir. Buna, İsrail'in Filistinlilere uyguladığı baskı ve soykırıma varan saldırılarına medeni geçinen Avrupa'nın şartsız destek vermesi örnek olarak verilebilir.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.

Statement of Support and Acknowledgment:

Double-Blind Peer Review:

External-independent

KAYNAKÇA

Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mü'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. İstanbul: el-Matbaatü'l-İslâmiyye, 1982.

Abdürrezzâk es-San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi'. *et-Tefsîr*. 3 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, H/1419.

Akdemir, Salih. *Son Çağrı Kur'an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009.

Aktaş, Erhan. *Kerîm Kur'an Türkçe Çeviri*. Ankara: Emsal Matbaacılık, 2022.

Altuntaş, Halil-Şahin, Muzaffer. *Kur'an-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.

Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmûd. *Rûhu'l-me'ânî fi tefsiri'l-Kur'âni'l-'Azim ve's-sebi'l-mesânî*. 16 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, H/1415.

Atay, Hüseyin. *Kur'an-Türkçe Çeviri*. Ankara: Atay Yayınları, 2013.

Baltacıoğlu, İsmayil Hakkı. *Kur'an*. Ankara: Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T.A Ş., 1957.

Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meali*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007.

Begavî, Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes'ûd el-Ferrâ. *Me'âlimü't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'an*. 5 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsî'l-'Arabî, 1999.

Cevâlîkî, Ebû Mansûr Mevhûb b. Ahmed b. Muhammed el-Hudar. *Şerhu edebi'l-kitâb li ibn Kuteybe*. Beyrût: Dârü'l-Kitâbî'l-'Arabî, ts.

Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. *es-Sihâh tâcü'l-lüga ve sıhâhu'l-'Arabiyye*. 6 Cilt. Beyrût: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987.

Derveze, Muhammed İzzet. *et-Tefsîrü'l-hadîs*. 10 Cilt. Kâhire: Dârü İhyâ el-Kütübî'l-'Arabiyye, H/1383

Dozy, Reinhart Pieter Anne. *Tekmiletü'l-me'âcim el-'Arabiyye*. çev. Muhammed Selîm en-Na'îmî. 11 Cilt. Bağdat: Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İ'lâm, 1979.

Ebû Hayyân el-Endülüsî, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf. *el-Bahrü'l-muhît*. 10 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1999.

Ebû Zehra, Muhammed. *Zehretü't-tefâsîr*. 10 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr el-'Arabî, ts.

Ebü'l-Bekâ el-Kefevî, Eyyûb b. Mûsâ el-Hüseyinî. *el-Külliyât mu'cemun fî'l-mustalahât ve'l-furûki'l-lugaviyye*. thk. Adnân Dervîş-Muhammed el-Mısrî. Beyrût:

- Müessesetü'r-Risâle, ts.
- Ebüssuûd Efendi. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm*. 9 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbü'l-lüga*. 8 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 2001.
- Ferâhîdî, Ebû Abdurrahmân Halîl b. Ahmed. *Kitâbü'l-ayn*. 8 Cilt. Kâhire: Dârü Mektebeti'l-Hilâl, ts.
- Hererî, Muhammed Emîn. *Hadâiku'r-ravhi ve'r-reyhân fî ravâbi 'ulûmi'l-Kur'ân*. 33 Cilt. Beyrût: Dârü Tavki'n-Necât, 2001.
- Hicâzî, Muhammed Mahmud. *et-Tefsîrû'l-vâdih*. 3 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Cîyl el-Cedîd, 1993.
- İbn Acîbe, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî. *el-Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*. 7 Cilt. Kâhire: Hasan Abbâs Zekî Neşri, 1998.
- İbn Âdil, Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Ali en-Nu'mânî. *el-Lübâb fî 'ulûmi'l-kitâb*. 20 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tûnus: Dârü't-Tûnusiyye, 1984.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib el-Endülüsî. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*. 6 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. 9 Cilt. Riyâd: Mektebetü Nazzâr Mustafa el-Bâz, H/1419.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbüddîn. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Muhammed Hüseyin Şemsuddîn. 9 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, H/1419.
- İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Fâris Zekerıyya. *Mü'cemü mekâyisi'l-lüga*. 6 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1991.
- İbn Manzûr, Ebû Fadl Cemâlüddîn Muhammed. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrût: Dârü Sâdır, H/1414.
- İbn Sîde, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmâîl ed-Darîr el-Mürsî. *el-Muhassas*. 5 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 1996.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Muhammed. *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî. 2001.
- İsfahânî, Râgıb. *el-Müfredât*. thk. Safvân Adnân ed-Dâvudî. Dimaşk: Dârü'l-Kalem, H/1412.

- İzmirli, İsmail Hakkı. *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Ma'âni-i Kur'ân)*. İstanbul: Eren Yayınları, ts.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. çev. Süleyman Ateş. Ankara: Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- Kâsımî, Muhammed Cemâluddîn. *Mehâsinü't-te'vîl*. 9 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, H/1418.
- Kur'ân Yolu Meali*. Hayrettin Karaman ve Arkadaşları. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Kurtubî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmiu'li ahkâmi'l-Kur'ân*. 20 Cilt. Kâhire: Dârü'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964.
- Kuşeyrî, Ebü'l-Kâsım Zeynülsîlâm Abdülkerîm b. Hevâzin. *Letâifü'l-işârât*. 3 Cilt. Kâhire: el-Hey'etü'l-Mısriyye, ts.
- Kutub, Seyyid. *Fî Zılâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kâhire: Dârü's-Şurûk, 2003.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Tefsîrü'l-Mâtürîdî/Te'vîlâtü Ehli's-sünne*. thk. Mecdî Bâslûm. 10 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb. *Tefsîrü'l-Kur'ân (en-Nüket ve'l-uyûn)*. 6 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1992.
- Mazharî, Muhammed Senâullah Pânîpetî. *et-Tefsîru'l-Mazharî*. thk. Gulâm Nebî Tûnusî. 10 Cilt. Pakistan: Mektebetü'r-Rüşdiyye, 1412.
- Merâgî, Ahmed b. Mustafâ. *Tefsîrü'l-Merâgî*. 30 Cilt. Kâhire: Mektebetü ve Matbaatü Mustafâ el-Babî el-Halebî, 1946.
- Mevdûdî, Ebü'l-Ala, *İslâm'da İhya Hareketleri*, çev. A. Ali Genç, İstanbul: Pınar Yayınları, 1986.
- Mukâtil b. Süleymân, Ebü'l-Hasen b. Beşîr el-Ezdî. *Tefsîr*. 5 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâs, 2002.
- Mücâhid, Ebü'l-Haccâc b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî. *Tefsîru Mücâhid*. thk. Muhammed Abdüsselâm Ebü'n-Nîl. Kâhire: Dârü'l-Fikr el-İslâmî, 1989.
- Naccâr, Abdülvahhâb. *Kasasü'l-enbiyâ*. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâs el-'Arabî, ts.
- Nesefî, Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed es-Semerkindî. *et-Teysîr fî ('ilmi)'t-tefsîr*. thk. Mâhir Edîb Habbûş-Cemâl Abdürrahîm el-Fâris. 15 Cilt. İstanbul: Dârü'l-Lübâb li'd-Dirâsât, 2019.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed. *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*. 3 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kelim et-Tayyib, 1998.
- Neşvân el-Himyerî, Ebû Saîd Neşvân b. Sa'd b. Ubeydullâh. *Şemsu'l-ülûm ve devâ'ü*

- kelâmi'l-'Arab mine'l-külûm*. 11 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr el-Muâsır, 1999.
- Nîsâbü'rî, Mahmûd b. Ebü'l-Hasan b. el-Hüseyn el-Gaznevî. *Îcâzü'l-beyân 'an me'âni'l-Kur'ân*. thk. Hanîf b. Hasan el-Kâsımî. 2 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Garb el-İslâmî, H/1415.
- Nizâmuddîn en-Nîsâbü'rî, Hasen b. Muhammed b. Hüseyin el-A'rec. *Garâibu'l-Kur'ân ve regâibu'l-furkân*. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996.
- Ömer, Ahmed Muhtâr Abdülhamîd. *el-Bahsü'l-lügavî 'inde'l-'Arab*. Kâhire: Alemü'l-Kütüb, 2003.
- Ömer, Ahmed Muhtâr Abdülhamîd. *Mü'cemü'l-lügati'l-'Arabiyye el-mu'âsıra*. 4 Cilt. Kâhire: Alemü'l-Kütüb, 2008.
- Râzî, Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 1999.
- Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 2002.
- Se'âlibî, Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf. *el-Cevâhirü'l-hisân fî tefsîri'l-Kur'ân*. 5 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâ et-Türâsi'l-'Arabî, 1997.
- Sem'ânî, Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdulcabbâr. *Tefsîrü'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Riyâd: Dârü'l-Vatan, 1997.
- Semerkandî, Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Bahrü'l-'ulûm. thk. Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdulmevcûd*. 3 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- Semîn el-Halebî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm. *ed-Dürrü'l-masûn fî 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*. 11 Cilt. Dımaşk: Dârü'l-Kalem, ts.
- Semîn el-Halebî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm. *'Umdetü'l-huffâz fî tefsîri eşrefi'l-elfâz*. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996.
- Sıddîk Hasan Hân, Ebü't-Tayyib Muhammed el-Kannevcî. *Fethu'l-beyân fî mekâsidi'l-Kur'ân*. 15 Cilt. Beyrût: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1992.
- Süfyân es-Sevrî, Ebû Abdullâh b. Saîd b. Mesrûk el-Kûfî. *et-Tefsîr*. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1983.
- Süyûtî, Abdurrahmân b. Ebûbekir Celâluddîn. *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr*. 8 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr, ts.
- Şa'râvî, Muhammed Mütevelli. *el-Havâtır havle'l-Kur'âni'l-Kerîm*. 20 Cilt. Kâhire: Matbaatü AHBâr el-Yevm, ts.
- Şener, Abdülkadir ve Arkadaşları. *Yüce Kur'ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*. İzmir: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2014.
- Şerîf er-Radî, Ebü'l-Hasan Muhammed b. Hüseyin b. Mûsâ. *Nehcü'l-belâga*. thk.

- Muhammed Abduh. Beyrût: Dârü'l-Marife, 1992.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali. *Fethü'l-kadîr*. 6 Cilt. Dımaşk: Dârü İbn Kesîr, 1993.
- Şinkîti, Muhammed Emîn b. Muhammed el-Muhtâr. *Edvâü'l-beyân fî îzâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*. 9 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1995.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Hatîb. *es-Sirâcü'l-münîr fî'l-i'âne 'alâ ma'rifeti ba'zı me'ânî kelâmi rabbine'l-hakîmi'l-habîr*. 4 Cilt. Kâhire: Matbaatü Bûlâk, H/1285.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmûlî. *Câmi'ü'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Tarîhu'r-rusul ve'l-mulûk*. Beyrût: Dârü't-Türâs, H/1387.
- Tantavî, Muhammed Seyyid. *et-Tefsîrû'l-vasît li'l-Kur'âni'l-Kerîm*. 15 Cilt. Kâhire: Dârü'n-Nahda, 1997.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbü'rî. *el-Vasît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*. thk. Komisyon. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1994.
- Yahyâ b. Sellâm, Ebû Zekerîyyâ b. Ebî Sa'lebe et-Teymî. *Tefsîrû Yahyâ b. Sellâm*. 2 Cilt. Beyrût: Hind Çelebî, 2004.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kuran Dili*. 9 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Yeğîn, Abdullah. *İslamî-İlmî-Edebî- Felsefî Yeni Lügat*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1973.
- Zebîdî, Muhammed Murtazâ. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. thk. Heyet. 40 Cilt. Kâhire: Dârü'l-Hidâye, ts.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî. *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*. 5 Cilt. Beyrût: Alemü'l-Kütüb, 1988.
- Zemahşerî, Cârullâh Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf 'an hakâiki gavâmidî't-tenzîl ve uyûni'l ekâvil fî vucûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1987.
- Zühaylî, Vehbe b. Mustafa. *et-Tefsîrû'l-münîr*. 30 cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikri'l-Muâsır, 1991.